

GALATA MEVLEVİHANESİ SON ŞEYHİ AHMED CELALEDDİN DEDE'NİN MEVLEVİLİK TARİHİNE IŞIK TUTAN ŞİİRLERİ*

Yrd. Doç. Dr. Gülgün YAZICI
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

ÖZET

Galata Mevlevihanesi son şeyhi Ahmed Celeleddin Dede, yaşadığı dönemin kıdem ve irfan itibarıyla en büyük Mevlevisi olarak değerlendirilmiştir. Naathan, neyzen ve aynı zamanda bir şair olan, Arapça, Farsça, Türkçe olmak üzere üç dilde şiirler yazan Ahmed Celeleddin Dede'nin bir Divan'ı olup olmadığı konusunda kaynaklarda çelişkili ifadeler yer almaktadır. Tarafımızdan tespit edilen tek nüshası Milli Kütüphane FB 424 numarada kayıtlı olan Divan, Ahmed Celeleddin Dede'nin hem kendi hayatı ve yakın çevresi hem de devrinin Mevlevi şeyh ve sanatkarları hakkında yazdığı şiirlerle 19.-20. yüzyıl Mevlevilik kültürü ve tarihini aydınlatan çok önemli bir kaynaktır. Meşrutiyet, adalet ve özgürlük, cahil şeyhler, tekkelerin kapanması vb. konulara dair şiirlerle de 20. yüzyılda bir Mevlevi şeyhinin sosyal ve siyasi hadiselerle bakış açısını yansıtmaya dolayısıyla bu Divan, yakın dönem sosyal tarihimizi tanımak açısından da son derece önemlidir. Makalemizde son dönem Mevlevilerinden Ahmed Celeleddin Dede'nin Divanı devrin sosyal, siyasi ve kültürel tarihine ışık tutan yönleri açısından değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Galata Mevlevihanesi, Ahmed Celeleddin Dede, Mevlevilik tarihi

ABSTRACT

Poetry Enlightening the History of the Mavlaviya by Shaykh Ahmed Jalal al-Din Dede, the Last Master of the Galata Mavlavi Lodge

Ahmed Jalal al-Din Dede, the last shaykh of the Galata Mavlavi lodge, was a poet who wrote in Arabic, Persian, and Turkish as well as a naat-khan and a reed-flute player. The only available copy of his divan is in the Turkish National Library with the record number of FB 424. This divan is an important and enlightening source of the 19th and 20th centuries of Mavlavi history and culture and the poems provide information about his life, surroundings, contemporary Mavlavi shaykhs and artists. His poetry's subjects included his ideas about constitutionalism, justice and freedom, ignorant shaykhs, the legal ban on the religious institutions, etc. which is reflective of his perspective as a 20th century Mavlavi shaykh on the social and political issues. His divan is very significant also to learn about the contemporary social history. In this article, we tried to evaluate the Mavlavi order's master Ahmed Jalal al-Din Dede's divan from social, political, and cultural history perspectives.

Key Words: Galata Mavlavi Lodge, Ahmed Jalal-al-Din Dede, History of Mavlaviya.

* Dergimizin 13. sayısında yayınlanan makalenin tashihi edilmiş şeklidir.

Gelibolu ve Kahire Mevlevihaneleri şeyhi Hüseyin Azmî Dede'nin oğlu Ahmed Celeleddin Dede, Gelibolu Mevlevihanesi'nde yetişmiş, birçok dil bilen, geniş bir tasavvuf ve musiki bilgisine sahip, devrinin aydın ve önemli bir kültür sanat adamıdır. Yaşadığı dönemin kıdem ve irfan itibarıyla en büyük Mevlevisi olarak değerlendirilmiştir. 19 ve 20. yüzyıl Mevlevilik kültürü ve tarihi için çok önemli bir kaynak olan Ahmed Celeleddin Dede, H.1270/M.1853'de Gelibolu'da doğmuş, babasının Mısır Mevlevihanesi şeyhliğine tayiniyle birlikte 17 yaşında iken babasıyla Mısır'a gitmiştir. Orada bir yandan Câmîü'l-Ezher'e devam ederken bir yandan da Arapça, Farsça, musiki ve şiir dersleri almış, Mustafa Nakşî Dede'nin öğrencisi Subhi Bey'den ney meşk etmiş, alafranga nota ile Hamparsum notasını öğrenmiştir. Kahire Mevlevihanesi'nde çilesini tamamladıktan sonra uzun müddet kudümzen başı ve neyzen başılık görevini yürüten ve Azmî Dede'nin yaşlılığı dolayısıyla dergâhın bütün işlerini üstlenen Ahmed Celeleddin, babasının vefatı ve biraderi Ahmed Bahaeddin'in yerine tayini üzerine İstanbul'a döner. Orada münzevi bir hayat sürdürmekte iken H.1326/M.1908'de vekâleten, H.1327/ M.1909'da asaleten olmak üzere Üsküdar Mevlevihanesi şeyhliğine ve Mesnevi-hanlığına tayin olunmuştur. Bir yıl sonra bu göreve ilaveten Galata Mevlevihanesi şeyhliği ve mesnevihanlığına getirilmiş, tekke ve zaviyelerin kapatılmasına kadar bu görevini devam ettirmiştir. Soyadı kanunundan sonra Baykara soyadını alan Ahmed Celeleddin Dede, 1946'da 93 yaşında iken vefat etmiş ve Karacaahmet Mezarlığı'na defn edilmiştir¹.

Celeleddin Dede, hem şiir ve musiki ile bizzat meşgul olarak bu alanlara katkıda bulunmuş hem de kültür tarihimizi aydınlatacak önemli bilgileri bize ulaştırarak kaynak vazifesi görmüştür.

"Ricâ-i Mevleviyye menâkıbına ve terâcim-i ahvâline hakkıyla vâkıf bir zât" olması dolayısıyla devrinin Mevlevi şeyh ve sanatkârları ile sanat geleneği hakkında verdiği çok değerli bilgilerin yanı sıra onlardan pek çoğu hakkında yazmış olduğu manzumelerle de Ahmed Celeleddin Dede, 19. yüzyıl Mevlevilik tarihi açısından çok önemli bir kaynaktır.

Arapça, Farsça, Türkçe olmak üzere üç dilde Celal mahlasıyla şiirler yazan Ahmed Celeleddin Dede'nin bir Divan'ı olup olmadığı konusunda kaynaklarda çelişkili ifadeler yer almaktadır. Rüşdi Üstek² ve Can Kerametli³, şairin bir di-

¹ Ahmed Celeleddin Dede'nin hayatı hk. bkz.: Hüseyin Vassaf, Sefine-i Evliya (hzl. Mehmet Akkuş-Ali Yılmaz), İstanbul 2006, C.V., s.271; Nail Tuman, Tuhfe-i Nailî, (Tıpkıbasımı hzl. M. Tatçı-C. Kur-naz), C. II, Ankara 2001, s.152; Mahmut Kemal İnal, Son Asır Türk Şairleri (hzl. Müjgan Cumbur), C.I, AKMB Yay., Ankara 1999, s.328-329; Sadettin Nüzhet Ergun, Türk Musikisi Antolojisi, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Yay., İstanbul 1943, C.II, s.664-666; Sadettin Nüzhet Ergun, Türk Şairleri, C.I, İstanbul 1945, s. 273-276; Şehabettin Uzluk, "Galata Mevlevihanesi ve Şeyh Ahmed Celeleddin Baykara Dede Efendi", 3. Milli Mevlana Kongresi (Tebliğler), Konya 1989, s.297-300, Abdullah Uçman, "Ahmed Celeleddin Dede", TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul 1989, C.II, s.53; Ahmet Nezih Galitekin, "Şeyh Ahmed Celeleddin Baykara Dede Efendi (1853-1946)", Yedi İklim, C.5, S.41 (Ağustos 1993), s.80; Avni Erdemir, Anadolu Sahası Musikîşinası Divan Şairleri, TÜSAV, Ankara 1999, s.106-109

² Rüşdi Üstek, "Celeleddin Dede Efendi", İstanbul Ansiklopedisi, İstanbul 1963, C.6, s.3420

vanı olduğunu söylerken, Sadettin Nuzhet Ergun divanın şairin el yazısı ile kendi kütüphanesinde bulunduğunu haber verir⁴. Ergun ve Ahmet Nezh Galitekin, bu şiirlerin neşredilmediğini de bildirir⁵. Abdullah Uçman ise, muhtemelen kendi kaleminden hal tercümesinde geçen “eş'ârım bir divançe teşkil eder” cümlesinden dolayı şiirlerin bir araya getirilmediği sonucunu çıkarmıştır⁶.

Yaptığımız bütün araştırmalara rağmen Sadettin Nüzhet'in haber verdiği, şairin kendi hattı olan Divan bulunamamıştır. Tarafımızdan tespit edilebilen tek nüsha, Milli Kütüphane FB 424 numarada “Şiir Defteri” adıyla kayıtlı olup A.Arifi isimli bir şahıs tarafından istinsah edilmiş ve Fahrettin Bilge varisleri vasıtasıyla Milli Kütüphane'ye intikal etmiştir.

Divan'da 3'ü naat 7 kaside, 41'i Türkçe, 2'si Arapça olmak üzere toplam 43 gazel, değişik vesilelerle yazılmış 4 Farsça manzume, 7 tahmis, 7'si Farsça, 21'i Türkçe 28 rubai, 7 kıt'a, 1 müfred, 6 tarih manzumesi ve mesnevi nazım şekliyle 1 takriz bulunmaktadır. Tahmisler Sultan Divânî, Ağa-zâde Mehmed Dede, Râsih, Reisülküttab Hayrî, Hüseyin Fahreddin Dede, Veled Çelebi gibi şairlerin gazellerine yazılmıştır. Gazeller arasında Beşiktaş Mevlevihanesi şeyhi Nazif Efendi, Bahâriye Mevlevihanesi şeyhi Hüseyin Efendi, Gelibolu Ticaret Reisi Arif Talat Efendi'nin gazellerine nazireler mevcuttur.

Bu Divan, hem Ahmed Celeleddin Dede'nin kendi hayatı, yakın çevresi ve devrinin Mevlevi şeyh ve sanatkârları hakkında bilgiler vermesi hem de 20. yüzyılda bir Mevlevi şeyhinin sosyal ve siyasi hadiselerle bakış açısını yansıtmaya dolayısıyla çok önemli bir kaynaktır.

Divanda dikkati çeken en önemli özelliklerden biri Ahmed Celeleddin Dede'nin şiirleri hangi vesileyle ve ne zaman ya da hangi tarihte hatta bazen nasıl yazdığını başlıklar halinde kaydetmiş olmasıdır. Klasik şiir geleneğinde görmeye alışık olmadığımız bu bilgiler şairin şiir çizgisini takip etmemizi sağlamaktadır. Mesela Celal Dede'nin koyduğu notlardan aşağıdaki gazelin gençliğinde ilk yazdığı gazel olduğunu öğreniyoruz:

Gençlik 'âleminde ilk def'a olarak söylediğim işbu gazel bir hâtıra olmak üzere kayd olundu

mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün

- 1 *Gönül bir zâlime mâ'il o da yâr olmadı gitti
Cefâdâr oldu gıtdikçe vefâdâr olmadı gitti*
- 2 *Garîb illerde kaldım vuslat-ı dîdârına müştak
Benim hâlimden ol cânân haberdâr olmadı gitti*
- 3 *Uzatdı vâdi-i hasret nihâyet yok mudur bilmem
Karârım kalmadı matlab be-dîdâr olmadı gitti*
- 4 *Firâk-ı yâr ile her şeb saçıp âteş dehânımdan
Şerâr-ı âhumiñ te'siri der-kâr olmadı gitti*

→ →

³ Can Kerametli, Galata Mevlevihanesi, İstanbul 1977, s.81

⁴ Ergun, Türk Musikisi Antolojisi, C.II, s.787

⁵ Ergun, Türk Şairleri, 274; Galitekin, agm., s.81

⁶ Uçman, age, s.53

- 5 *Beni zāhid ise mestānelikden ta'n eder ammā*
Cehālet uykusundan kendi bīdār olmadı gıtdi
 6 *Celālīñ kevkeb-i ikbālını tābende kim görmüş*
*Nendendir bu nuhüset tālī'im yār olmadı gıtdi*⁷ (ŞiirDefteri, s.108)

Bir başka gazeline ise "hāl-i pîrîde" son yazdığı gazel olduğu bilgisini eklemiştir:

Hāl-i pîrîde söylediğim son gazel olmak üzere buraya kayd olundu. 9 Zi'ka'de sene 1348 / 5 Nisan 1920

fā'ilātün fā'latün fā'ilün

- 1 *'Aşık-ı dīdār olan bīdār olur*
Tā seher me'nūs-ı āh u zār olur
 2 *Merhem-i vaslı arar bīmār-ı 'aşk*
Yaralılar tālib-i tumār olur
 3 *Koğsa ayrılmaz der-i dildārdan*
Küy-ı dildār 'aşıka gülzār olur
 4 *Yār u ağyārın çeker āzārını*
Yār için minnet-keş-i ağyār olur
 5 *Zilleti lezzet bilir 'aşık velī*
Nezd-i erbāb-ı hıredde h'ār olur
 6 *Terk-i nāmūs u vakār etmek gerek*
Mübtelā-yı 'aşk olan bī-'ār olur
 7 *Çāre-sāz olmazsa bir ma'sūk anıñ*
'Aşkına dūçār olan nā-çār olur
 8 *Dem-be-dem mihnetle bār-ı gam çeken*
'Akıbet bu cāndan bīzār olur
 9 *Bir emel gelmez husūle bī-elem*
*Kanda kim gül var anda hār olur*⁸
 10 *Bir tecellī pertevdir cümlesi*
Cilvesi geh nūr olur geh nār olur
 11 *Görünen āsār-ı kudretdir hemān*
Çüb-ı Mūsā geh 'asā geh mār olur
 12 *Mürşid-i kāmilden ahz-ı feyz eden*
Merd-i 'ārif vākıf-ı esrār olur
 13 *Pek de aldanma sakın bir gün gelir*
Yār zannetdiklerin ağyār olur
 14 *Yār u ağyār istemez gönülüm Celāl*
'Aşık-ı Hak tālib-i dīdār olur (Şiir Defteri, s.62-63)

Yine bir şiirini Meşrutiyetin ilanından 5-6 ay kadar önce rüyasında büyük bir inkılabın olacağına işaret olarak kendisine telkin edilen bir kıtayı okuyarak uyanıp ancak hemen yazamayarak 2. beytini unuttuğunu hatırında kalan beyti matla yapmak ve yeni beyitler ilave etmek suretiyle yazdığını öğreniyoruz:

İ'lān-ı Meşrutiyetden tahmīnen beş altı ay kadar evvel bir gece zuhūrāt-ı nevmiyemde bir inkılāb-ı 'azimiñ karībū'z-zuhūr olduğuna işaret olmak üzere fakīre telkīn ve ilhām olunan kıt'ayı cehren okuyarak uyandım derhal yazmadığım için beyt-i sānīsini unuttum hatırımda kalan beyt-i evvel ki bu manzūmeniñ

⁷ Metinlerin çevirisinde İsmail Ünver'in makalesindeki ilkelere uyulmuştur. İsmail Ünver, "Çevriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler" Türkoloji Dergisi, C.11, Ankara 1993, s.51-89

⁸ Bu mısırda vezin aksamaktadır.

matla'ıdır kalb-i fakîrâneme bi'l-bedâhe sünûh eden ebyât-ı sâ'ireyi ilâve ederek işbu manzûme husûle geldi⁹

Yine bu başlıklar vasıtasıyla şiirlerin birtakım hadiseler üzerine veya birtakım hadiselerle ilgili olarak yazıldıklarını da öğreniyoruz:

Ulemâ-yı âlimînden ziyaretine gidip de kendisini bulamadığı bir zata takdim olunmak üzere yazdığı Arapça gazel (Şiir Defteri, s.112),

Bahâriye şeyhi Hüseyin Efendi tarafından Veled Çelebi'ye verilen hilâfet-nâmeyi şahit sıfatıyla mühürlendiğinde söyleyip hilâfet-nâmenin altına yazdığı Farsça manzume (Şiir Defteri, s. 116),

Söz konusu icazetnameye yazılmak üzere şeyhin mahdumu Nazif Efendi lisanından manzume (Şiir Defteri, s. 117),

İranlı Şeyhü'r-re'ise destarlî sikke şeklinde yadigâr olmak üzere bir yüzük takdim ettiği zaman söylediği kıt'a (Şiir Defteri, s. 156),

H.1298 / M. 1880-81'de ilk defa ziyaret için Konya'ya giderken söylediği gazel (Şiir Defteri, s. 37),

H.1342 / M. 1923-24 de Meşayih-i Mevleviye ile topluca Konya'ya hareket ederken söylediği kaside (Şiir Defteri, s. 10) böyledir. Bu kasidede Konya'ya ikinci kez geldiğini, yaşlı olmasından dolayı yola çıkmaya mecali olmadığını ama Hazret-i Pîr'in davetiyle bu yaşlı halinde güç bulunduğunu anlatır:

12 *Bundan evvel ziyâret etmişdim*

Sene doksan sekizde gitmişdim

13 *Dilerim ki be-'avn-i Rabb-i Mecîd*

Bu ikinci ziyâret ola nasîb (Şiir Defteri, s.10)

Divandaki bazı şiirler ise bir şiire karşılık olarak yazılmışlardır:

Ser-tarîk-i Mevlevî Âdil Çelebi'nin Mısır seferine çıkmak üzere Konya'dan hareketi esnasında gönderdiği kıt'a ve buna Celal Dede'nin cevabi kıt'ası (Şiir Defteri, s. 117-118),

Babasının müridlerinden Hacı Hüsnü Efendi'ye gelen Farsça mesnevi tarzında bir manzumeye karşılık olarak Hüsnü Efendi'nin dilinden yine Farsça mesnevi tarzında söylenip gönderilen manzûme (Şiir Defteri, s. 114-115)

İranî şeyhü'r-re'is hazretlerinin Galata Mevlevihanesinde âyin-i Mevlevîyi izledikten sonra husule gelen zevk-i ruhani ile söyleyip gönderdiği Farsça rubaiye karşılık söylenen üç rubai gibi (Şiir Defteri, s.154).

Bazı şiirleri de şairin hayatındaki iniş çıkışlara tanıklık etmektedir. Örneğin babasının ölümü ve yerine ağabeyinin şeyh olması üzerine İstanbul'a dönerek münzevi bir hayat sürdüğünü bildiğimiz şairin H.1315 / M.1897-1898'de "bir donanma gecesi herkes temâşâ ile meşgûlken külb-i ahzânında yalnız bulunduğu bir sırada" söylediği gazel onun iç dünyasını yansıtmaktadır:

⁹ Ahmed Celaledin Dede, Şiir Defteri, s.32-33

*Kāf-ı istiğnāda ‘ankā-meşrebim yok minnetim
 Kerkesān-ı dehrden kılmam taleb ben nānımı
 Künc-i ‘uzlet genc-i ‘izzetdir baña pür zīb ü zeyn
 Kasr-ı şāhiye deĝişmem şeyndir bu şānımı
 Bende-i hünkār-ı ekber olduğum devlet yeter
 Mevleviyim nüh felek seyr eylesin devrānımı
 Hamdü li’llāh sāyesinde ‘ārif-i vaktem Celāl
 Cümle tasdik eyler ihvān-ı tarik ‘irfānımı (Şiir Defteri, s.104-105)*

İlk gazelinden hareketle şiir yazmaya âşıkane şirler ile başladığını anladığımız Ahmed Celeleddin Dede, daha sonraki şiirlerinde de bu tarzı devam ettirmiştir. Hemen hemen bütününde ilahi aşkı işlediği gazelleri zaman zaman didaktik bir hava taşır. Şiirlerinde Mevlânâ ve Mevlevilikle ilgili kavramlara da sıkça yer veren Ahmed Celeleddin Dede’nin Divanında Hz. Muhammed (Şiir Defteri, s. 3-4) ve Hz. Ali’ye birer na’ttan sonra (Şiir Defteri, s. 5-7) “Tevessül ve İstimdādât-ı Cenāb-ı Mevlânâ” başlığıyla Hz. Mevlânâ için de bir na’t yer alır (Şiir Defteri, s.8-9). Konya’ya yaptığı iki ziyaretle ilgili iki ayrı şiiri de aslında Hz. Mevlânâ övgüsündedir (Şiir Defteri, s. 10, 37). Ayrıca “Mevlânâ” redifli bir gazeli vardır (Şiir Defteri, s. 36-37). Bunlar dışında da hemen her şiirinde Mevlânâ ve Mevlevilikle ilgili kavramlar yer almaktadır:

*Bāb-ı Mevlānāyı melce’ ittihāz etdi Celāl
 Sāyesinde zāhir ü bātın işini sağladı (Şiir Defteri, s. 102)*

*Mūsikî vü samt-ı şi’r olmuş şi’ār-ı Mevlevî
 Hem semā’-ı bā-safā ders-i kitāb-ı Mesnevî
 Mesnevî ammā ki her mısra’ı bir vahdet-serāy
 Vüs’at-ı ma’nā ile her beyti şehri ma’nevî
 Bak nizām-ı devr-i icrām-ı semāya gūyiyā
 Olmuş āyîn-i semā’-ı Mevleviniñ pey-revî*

...
*Nāy-ı Mevlānā gibi inler derün-ı ‘āşıkān
 Mevlevî dergeleriniñ her biri bir ‘aşk evi (Şiir Defteri, s.104-105)*

Ahmed Celeleddin Dede’nin Mevlevilikle ilgili şiirleri içinde bilhassa tarih manzumeleri, bunlar arasında da kendi ailesiyle ilgili olanlar, (babası, ağabeyi ve amcası) bilgi kaynağı olmak bakımından en önemlilerini oluştururlar. Bu şiirler vasıtasıyla Ahmed Celeleddin Dede’nin ailesi ve yakın çevresinde bulunan devrin önemli Mevlevi şahsiyetleri Hüseyin Azmî Dede, Şeyh Ali Efendi, Mehmed Hüsâmeddin Dede, Ziya Dede, Neyzen Aziz Dede hakkında başka kaynaklarda bulunmayan bilgilere ulaşabiliyoruz. Hepsisi Gelibolu Mevlevihanesinde yetişmiş bu şahsiyetlerle ilgili şiirler, Gelibolu Mevlevihanesi tarihi hakkında bazı ayrıntıları da açığa çıkarmaktadır.

Ahmed Celeleddin Dede’nin Şiir Defteri’nde babasıyla ilgili olarak 2 tarih manzumesi vardır; bunlardan birincisini babası Şeyh Hüseyin Azmî Dede’nin Beyrut’ta çok rahatsız olduğuna dair eniştesi Abdullah Necib Bey’den aldığı bir mektup üzerine İstanbul’dan hareket edip İzmir’e ulaştığında ölüm haberini bildiren telgrafi almasıyla yazmış, diğerini ise sonradan mesnevi tarzında ayrıntılı bir terceme-i hâl kaleme alıp sonuna lafzen ölüm tarihini ekleyerek oluştur-

muştur.

Hakkında en ayrıntılı ve sağlıklı bilgileri bulabildiğimiz yegâne kaynak olan bu şiirler vasıtasıyla Hüseyin Azmî Dede'nin H.1231 / M. 1815-16'da Gelibolu'da doğduğunu, H.1240 /M. 1824-25'de şeyh olduğunu, Sultan Mahmut ve Sultan Mecid'in iki defa Mevlevihane'de kendisini ziyarete geldiğini ve ihsanlarda bulunduğunu, günler böyle geçerken küçük kardeşiyle aralarında çıkan bir meseleden dolayı Gelibolu'dan ayrıldığını, hac niyetiyle Mısır'a gittiğini, orada kendisine Hıdiv İsmail tarafından hürmet gösterilip maaş bağlandığını, altı yıl orada kalıp ikinci kez haccettiğini, nihayet H.1287 / M. 1870-71'de Mısır Mevlevihanesine şeyh tayin edildiğini, her iki dergâhta da onun zamanında çile matbahının açıldığını yani dergâhların asitaneye dönüştüğünü, ölümünden birkaç sene önce inzivaya çekilerek risalelerini yazdığını, yaşlılıktan dolayı iyice güçten düşmesi üzerine hava değişimi maksadıyla Rodos'a, ardından kızı ve damadının bulunduğu Beyrut'a gittiğini ve nihayet H. 1311 / M.1893-94'de orada vefat ettiğini öğreniyoruz:

Peder-i büzürgvârim el-merhûm el-hâc eş-şeyh es-seyyid Hüseyin Azmî Dede Efendi kaddesa'llâhu sırrehu'l-'azîz hazretleriniñ Beyrut'da ziyâdece rahatsız bulduklarına dâ'ir orada o zaman mektubcu bulunan eniştem Abdullah Necib Bey'den aldığım bir mektub üzerine derhal İstanbul'dan hareketle İzmir'e muvâsalatımda merhûm-ı müşârûn ileyhiñ haber-i küdüret-eser-i irtihâlini müş'ir telgraf almış olduğumdan o gece bi'l-bedâhe söyledığım târîhdir:

- fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün***
- 1 *Sâlikân-ı fenâya râh-nümâ*
Şeyh 'Azmî [o] 'ârif ü dânâ
 - 2 *Mürşid-i râh-ı Mevlevî idi ol*
Mazhar-ı feyz-i hâss-ı Mevlânâ
 - 3 *Mesnevîden ederdî hall-i rumûz*
'Ârif-i hâl-i sûret ü ma'nâ
 - 4 *Kâşif-i müşkil-i dakâyık idi*
Vâkîf-ı her hakâyık her eşyâ
 - 5 *Sebak-âmûz-ı remz-i 'ilm-i ledün*
Vâris-ı sırr-ı 'alleme'l-esmâ¹⁰
 - 6 *Dâhil-i bezm-i hâss-ı vahdet idi*
Vâsıl-ı rütbe-i fânâ vü bekâ
 - 7 *Mâlik-i genc-i 'ilm ü hikmet idi*
Târik-i hazz-ı nefs ü hubb-ı sivâ
 - 8 *Sâlik-i râh-ı Hak hakikatde*
Hem tarikatde şeyh-i bî-hemtâ
 - 9 *Hüsn-i ahlâkı rahm ü eşfâkı*
Cem' edip oldu münisü'l-fukarâ
 - 10 *Yâre-i ehl-i derde merhem idi*
Şem'-i cem'-i efâzıl u 'urefâ
 - 11 *Pederim mürşidim benim şeyhim*
Eyledi bendesine hayr du'â
 - 12 *Nazar-ı feyz-i hâssa mazhar olup*

İ
S
T
E
M
14/2009

¹⁰ "Ve Adem'e bütün isimleri öğretti." Kur'an, 2/31.

- Gördüm andan nice keremle 'atā
 13 Sa'y u gūşişle himmetin aldım
 Hizmet etdim ana berāy-ı rızā
 14 Bezl-i cān eyledim hayātunda
 Cismimi eyledim yolunda fedā
 15 Böyledir şart-ı fart-ı hubb ü velā
 Budur ādāb-ı de'b-i sıdk u veḫā
 16 Söyle tārih-i rihletini Celāl
 Bunda da kıl vazīfeni ifā
 17 Etdi 'azm-i semā'-hāne-i kuds
 Döne döne olup tennūre-gūşā
 18 Eyledi bu hazīz-i süfliden
 Rūhu pervāz-ı 'ālem-i bālā
 19 Oldu kurb-ı visāle da'vetle
 Dāhil-i bezm-i hāss-ı üns ü likā
 20 Çıkdı bir hātif etdi böyle nidā
 Eyledi Şeyh 'Azmi 'azm-i bekā
 Sene 1311 (Şiir Defteri, s.169-172)

Mu'ahharan peder-i 'azīzim merhūmuñ nazmen inşād ettiğim mesnevi tar-
 zında mufassal terceme-i hāliyle āhirine ilāve ettiğim lafzen tārihdır

- fē'ilātün meḫ'ilün fe'ilün
 1 Şeyh 'Azmi o 'ārif-i bi'llāh
 Sālikān-ı Hudāya mürşid-i rāh
 2 Bende-i āsitān-ı Mevlānā
 Şems-i tābende-i sipihr-i fenā
 3 Müstenīr-i likā-yı Rabb-i felak
 Müstefīz-i dem-i Celālū'l-Hak
 4 Sene bin iki yüz otuz birde
 Lutf-ı Hakla yed-i ekābirde
 5 Doğdu mānend-i meh Geliboluda
 Feyz-i Mevlā göründü ol uluda
 6 İkiyüz kırk içinde şeyh oldu
 Sine-i pāki nūr ile doldu
 7 Matbah-ı piri de edince gūşād
 Şādmān oldu ehl-i istiřşād
 8 Şimdi de āsitānedir hālā
 Münclēdir bu tekyede Mevlā
 9 Hazretin verdi cümleye şādī
 Fazl u 'irfānı feyz ü irşādı
 10 Şeref-i aslına yeter bu delīl
 Şürefā-yı kirām bā-tebcīl
 11 Behre-yāb eyledi nikābından
 Şeref aldı o zū'l-mehābından
 12 Hüsn-i hāli kemāl-i 'ilmiyle
 Kudret ü kuvvetiyle hilmiyle
 13 Sāye-i Pirde be-hakk-ı Hudā
 'Āleme verdi hüsn-i sīt ü sadā
 14 Geldi Mahmūd Hān ziyāretine
 Kā'il oldu anıñ kerāmetine
 15 Necl-i pāki cenāb-ı Şāh Mecīd
 O da geldi edip nigāh-ı medīd
 16 Verdi ol pādīşāh ez-ser-i nev
 İşbu dergāha bir iki pertev

- 17 İkişer kere geldi her birisi
Verdiler belki biñ güher birisi
- 18 Hil'a[ft]-i fâhire edip iksâ¹¹
Nâmdâr oldu âfitâbâsâ
- 19 Eyle insâf nâmidır bu şeref
Bu şerefle kim oldu müsteşrif
- 20 Hemçü pergâr o kutb-ı dâ'ireyi
O ilâhî o pâk nâ'ireyi
- 21 Müstenîr olmak üzre ser-tâ-pâ
Dâ'ir ü zâ'ir oldular vüzerâ
- 22 Böyle eyler iken zamân mürûr
Ba'zı ahvâl-i hayf etdi zuhûr
- 23 Bir sebep tâ ki oldu rüy-nümâ
Dâder-i kihteriyle beynehumâ
- 24 İstemem mâcerâyı şerh etmek
Râh-ı hüzn ü küdürete gîtmek
- 25 Etdi sevk-i kaderle 'azm-i sefer
Aradı kendine yegâne makar
- 26 Mâ-melek cümle varın etdi fedâ
Vatan-ı zâhîrîden oldu cüdâ
- 27 İnkisâr-ı derûn ile çıkdı
Çeşm-i Hak-bîni hûn ile çıkdı
- 28 Bu idi zâhîren sebep ammâ
Vardı esbâb u hîkmet-i uhrâ
- 29 Cânib-i Mısra eyledi hicret
Orada kıldı Hacc için niyyet
- 30 Sîneden mâ-sivâyı hep dürdü
Gıtdı beyt-i Hudâya yüz sürdü
- 31 Mısra da 'vet olundu ba'de'l-hac
Daha hürmet olundu ba'de'l-hac
- 32 Bildi kadrin Hidiv İsmâ'il
Şân-ı vâlâsın eyledi tebcil
- 33 Oña gösterdi pek ziyâde vefâ
Bağladı bir ma'âş-ı müstevfâ
- 34 Terk-i dünyâ idi onuñ emeli
Yok idi kayd-ı mâ-sivâda eli
- 35 Ümm-i dünyâ velik Kâhiredir
Erine karşı keydi zâhiredir
- 36 Kim ki dünyâ için darılmadadır
Ümm-i dünyâ aña sarılmadadır
- 37 Bu me'âl-i hadîsdir güş et
Güşuña bir güherli mengüş et
- 38 Kim ki dünyâyâ meyl eder cândan
Bil ki dünyâ hemân kaçır andan
- 39 Kim ki i'râz ederse dünyâdan
Onu geçmez dem-â-dem ihyâdan
- 40 Altı yıl kaldı anda Yüsufvâr
Çeh-i gurbetde bî-kes ü bî-yâr
- 41 Himmeti hazrete getirdi gınâ
Oldu 'ankâ-yı Kâf-ı istiğnâ
- 42 Beyt-i Mevlâya bir daha gıtdı

¹¹ Bu mısradâ vezin bozuktur.

- İki hacc-ı şerîf edâ etdi
 43 Per-i lutf u 'inâyet-i Mevlâ
 Başına sâye saldı hemçü hümâ
 44 Pîrimin sâye-i celâlinde
 Sene seksen yedi hilâlinde
 45 Mısra şeyh oldu ol 'azîz-i vakûr
 Mevlevî-hâne oldu matla'-ı nûr
 46 Yirmi dört yıl dahi bu dergâhı
 Hıdmet ü himmetiyle ol râhı
 47 Cilvegâh etdi feyz-i Mevlâya
 Çıkdı gül-bangi 'arş-ı a'lâya
 48 Matbah-ı çilleyi güşâde edip
 Elini kendine visâde edip
 49 Oldu fakr¹² ehliniñ salâ-hânı
 Fukarâ da anıñ senâ-hânı
 50 Eser-i himmetiyle zâviyeteyn
 Oldu bir âsitâne-i pür-zeyn
 51 Fukarâ âşiyânıdır hâlâ
 Bu iki âsitâne-i vâlâ
 52 Cümle dergehlere tefevvuk eder
 Ne kadar vasf olunsa medhe değer
 53 İki dergâhı âsitâne yapıp
 Bu ne tevfikdir külâhı kapıp
 54 Rûhlandı 'ulüvv-i efkârı
 Şâmdân etdi rûh-ı hünkârı
 55 Çend sâl evvel irtihâlınden
 Terk-i ülfet göründü hâlınden
 56 'Uzleti ihtiyâra etdi şitâb
 Hem-demi Mesnevî enîsi kitâb
 57 Hazz alanlar cihân-ı vahdetden
 Çekilirler bu bezm-i kesretten
 58 Hâme-i mu'ciz belâgat ile
 Kilk-i feyyâz ile talâkat ile
 59 Eyledi hak budur latîf ü zarîf
 Pür ma'ânî risâleler te'lîf
 60 Müşkilât-ı mesâ'ili açdı
 Safha-i kâ'inâta dür saçdı
 61 Üç lisân üzre şî'r ü inşâda
 Muktedirdi belğ-i inşâda
 62 Kuvvet-i nazm u kudret-i nesri
 Koydu hayretde ser-te-ser dehrî
 63 Eser-i pākini bütün bulegâ
 Hırz-ı cān eylemişdi ser-tā-pā
 64 Nefes-i feyz-nāki pür berekāt
 Mesnevîden ederdî hall-i nūkāt
 65 Kāşif-i hurde-i dakāyık idi
 Vākıf-ı nükte-i hakāyık idi
 66 Sebak-āmüz-ı remz-i¹³ 'ilm-i Hudā
 Vāris-i sırr-ı 'alleme'l-esmā¹⁴
 67 Dāhil-i bezm-i hāss-ı vahdet idi

¹² Bu kelime metinde "fukarâ" şeklindedir, ancak vezin ve anlam gereği "fakr" olmalıdır.

¹³ Bu kelime metinde "rumüz" şeklindedir, ancak vezin gereği "remz" olmalıdır.

¹⁴ "Ve Adem'e bütün isimleri öğretti." Kur'an, 2/31.

- 68 *Vāsıl-ı rütbe-i hakikat idi*
Mālik-i nüktehā-yı hikmet idi
Sālik-i menhec-i tarikat idi
 69 *Kerem-i iltifāt-ı Rabb-i Kerīm*
Aña bahş eylemişdi tab'-ı Rahīm
 70 *Varını hep eder idi ihsān*
Ehl-i derde olurdu çāre-resān
 71 *Gerçi 'asrında şeyhler çok idi*
O vücūduñ misāli hiç yok idi
 72 *Kān-ı 'irfānda bir kerem kānı*
'Urefānıñ yegāne erkānı
 73 *Sevk-i pīrī ile o cism-i latīf*
Düşdü sad hayf pek ziyāde nahīf
 74 *Etmek üzre hevāsını tebdīl*
Hākini hem de māsını tebdīl
 75 *Gelmek üzre yine serīresine*
Gitdi bir gün Rodos cezīresine
 76 *Kārger olmadı hevā vü hebīb*
Çāre-sāz olmadı devā vü tabīb
 77 *Terk-i dünyā-yı kil ü kāl etdi*
Rahmet-i Hakka intikāl etdi
 78 *Kıldı 'azm-i semā'-hāne-i kuds*
Oldu me'vāsı āşiyāne-i kuds
 79 *Eyledi bu hazīz-i süfliden*
Rūhu 'arş-ı mu'azzamı mesken
 80 *Vasl ile sāhib-i ihtisās oldu*
Vāsıl-ı bezmgāh-ı hās oldu
 81 *Nāylar ağladı firākıyla*
Āsman döndü iftirākıyla
 82 *Yā ilāhī revānı şād olsun*
Merkad-i pākī nūr ile dolsun
 83 *Pederim mürşidim idi şeyhim*
Baña hayr du'ālar etdi mühim
 84 *Oldum Allah'a şükr ser-tā-ser*
Nazar-ı feyz-i hāssına mazhar
 85 *Sa'y-ı gūşişle himmetin aldım*
Ben de deryā-yı lutfuñā daldım
 86 *Bez-i cān eyledim hayātında*
Okudum rūhuna memātında
 87 *Böyledir şart-ı [fart-ı] hubb u velā*
Budur elbette de'b-i sıdk u vefā
 88 *Rihletinde Celāl tārīhin*
Der iken pūr melāl tārīhin
 89 *Çıkdı bir hātif etdi böyle nidā*
Eyledi Şeyh 'Azmi 'azm-i bekā 1312-1= 1311
 90 *'Azm-i bezm-i visāl edip gitdi*
Üç yüz on birde irtihāl etdi
 91 *Dil-pesend idi tavrı her hālī*
Kaddesa'llāhu sırrehu'l-'ālī (Şiir Defteri, s. 173-183)

Ahmed Celaledin Dede'nin ailesine dair 2. şiiri ağabeyi Şeyh Ali Efendi'nin ölümü üzerine yazdığı tarih manzumesidir. Bu manzumede ağabeyinin, babası Azmî Dede'nin Mısır'a gitmesi üzerine 6 yıl Gelibolu'da ona vekâlet ettiğini, ancak kötü düşünceli akrabalar yüzünden hizmeti bırakıp inzivaya çekildiğini,

kendisine halef olan bu akrabaların gizli açık pek çok eziyetler ederek ona rahat vermediğini ve nihayet H.1316/ M.1898-1899'da 51 yaşında vefat ettiğini anlatır. Muhtemelen bu akrabalar, Şeyh Ali efendi'nin amcası ve amcasının oğlu, yani Hüseyin Azmî Dede'nin de Gelibolu'dan ayrılmasına sebep olan kardeşi Mehmed Hüsameddin Dede ile onun oğlu Mustafa Dâniş Dede olsa gerektir:

Büyük birâderim Şeyh Ali Efendi merhûmuñ irtihâline söyledigim târihdir

fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

- 1 *Pîşvâ-yı ehl-i 'irfân Şeyh Azmî-zâde kim*
Gevher-i 'aşk ile pür cûş idi deryâ-yı dili
- 2 *Lâ-ubâli-meslek ü rindâne-meşreb pâk-dil*
Nûr-ı Hakla levh-i mir'ât-i hamîri münceî
- 3 *İlm ü hilm ile tevâzu'-pîşe bir dervîş-nihâd*
Bu sıfatla dense bî-şübhe sezâ aña velî
- 4 *Fazl u 'irfân bezl ü ihsân hulk-ı Rahmân cem' olup*
Nûsha-i tafzîliniñ olmuşdu metn-i mücmeli
- 5 *Vâlid-i 'âlisine dergâh-ı Ağa-zâdede*
Altı yıl etdi vekâlet çekdi hizmetden eli
- 6 *Nâ-halef bir kavm-i bî-insâf aña oldu halef*
Bagy u 'udvân ile mâlî rahm u şefkatden hâlî
- 7 *Akrabâ nâmında akreb-kîş ü bed-endîşler*
Vermediler aña râhat ne hafî vü ne celî
- 8 *Hânesinde terk-i ülfetle olup 'uzlet-güzîn*
Her belâya ol tevekkül-pîşe der idi belî
- 9 *Âhirü'l-emr irci'¹⁵ âvâzını güş eyleyip*
Ellî bir yaşında terk etdi bu fânî menzîli
- 10 *Ekber-i evlâd-ı 'Azmî dâderimçün ey Celâl*
Söyledim sūzişle târih-i etemm ü ekmeli
- 11 *Güşuma bir hâtif ilkâ eyledi bu mısra'ı*
'Azm kıldı kurbgâh-ı Hakka Şemseddin 'Alî

sene 1316

(Şiir Defteri, s.184-185)

Mehmed Hüsameddin Dede'nin ölümü üzerine yazdığı iki ayrı tarih manzumesinden de Hüsameddin Dede'nin Mevlevihanede 15 yıl şeyhlik yaptıktan sonra 7 Muharrem 1302 / 27 Ekim 1884'de pazartesi gecesi vefat ettiğini öğreniyoruz:

Gelibolu Mevlevihanesi şeyhi esbak amcam Mehmed Hüsameddin Efendi merhûmuñ irtihâline söyledigim târih

fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

- 1 *Şeyh-i dergâh-ı Ağa-zâde Hüsâmeddin kim*
Vermiş idi hânkâha revnak u hüsn-i nizâm
- 2 *Öyle bir Hâtem-şiyem sâhib-kerem 'âlî-himem*
Cûd u in 'âmıyla 'âlemde kazandı nîk nâm
- 3 *Eyledi âsar-ı hayra Hak muvaffak zâtını*
İstikâmetle meşihat etdi onbeş yıl tamâm
- 4 *Matbah-ı pür-feyzi dil-sîr eyleyip çok canları*
Sâye-i terbiyyetinde puhte oldu nice ham

¹⁵“(O senden, sen de O'ndan hoşnud olarak Rabbine dön.”, Kur'an, 89 /28.

- 5 *Rište-i ömrün hüsâm-ı mevt kesdi 'âkıbet*
Eyledi kat'-ı 'alâyk etdi 'ukbâya hürâm
6 *Sâbi'-i mâh-ı Muharrem idi isneyn gecesi*
Fâriku'd-dünyâ vü râhat rûhuna dârü's-selâm
7 *Ağladı bârânveş yârân ciğerler dağlayıp*
Oldu ihvân-ı tarikat mâtemiyle telh-kâm
8 *Ede Hak mülhak şehidâna bi-hakki'l-Mustafâ*
Rahmet ile rûhunu şâd eyleye Rabbü'l-enâm
9 *Bî-te'emmül gaybdan ilhâm ile yazdım Celâl*
Lafzen ü ma'nen dü mısra'da iki târih-i tām
10 *Kurb-ı Hak'a eyledi rihlet bin üç yüz ikide*
Cennet-i 'Adn ola yâ Rab rûhuna cây-ı makâm
sene1302 (Şiir Defteri, s.165-166)

Târîh-i diğer**fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün**

- 1 *Hânkâh-ı Hazret-i Âzâdeniñ*
Post-nişini idi 'ammim Şeyh Hüsâm
2 *Matbah-ı pür-feyzi dil-sür eyleyip*
Himmetiyle puhte oldu nice hām
3 *Hâss u 'amma bezl-i in'âm ederek*
Oldu on beş yıl meşihatle be-kām
4 *Rište-i 'ömrün hüsâm-ı mevt anıñ*
Kesdi âhir çünki vakt oldu tamām
5 *İtirāk u mâtemiyle cümleten*
Oldu ihvân-ı tarikat telh-kām
6 *Rahmet-i Hakla bi-hakki'l-Mustafâ*
Rûhunu şâd eyleye Rabbü'l-enâm
7 *Lafzen ü ma'nen Celâlâ söyledim*
İki mısra'da iki târih-i tām
8 *Eyledi rihlet bin üç yüz ikide*
Âşiyân-ı 'Adni Hak etsin makâm (Şiir Defteri, s.167-168)

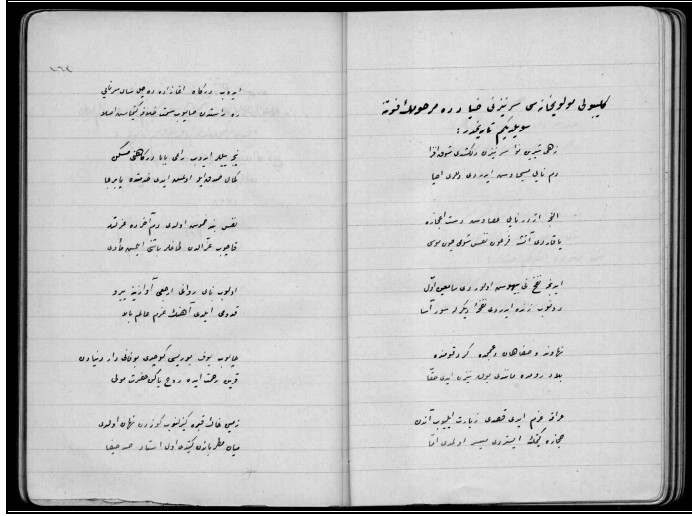
Ahmed Celeleddin Dede, ailesinin yanı sıra yakın çevresindeki insanlarla ilgili olarak da manzumeler kaleme almıştır. Tarih manzumeleri arasında en eski tarihli Gelibolu Mevlevihanesi ser-neyzeni Ziya Dede'nin 1298 / 1880-1881'de ölümü üzerine yazdığı şiirdir. Ziya Dede'nin 40 yıl boyunca doğru yoldan sapmadan Gelibolu Mevlevihanesi'nde serneyzenlik yaptığını, uzun yıllar Dâğî Baba Dergahında hizmet ettiğini, Irak'a ve oradan da Hicaz'a gitmek istediğini ancak bu isteğinin gerçekleşmediğini anlatır ve onun neyzenliğini uzun uzun överken şiirini baştan sona musiki terimleriyle örer:

Gelibolu Mevlevihanesi ser-neyzeni Ziyâ Dede merhûmuñ fevtine söylediğim târihdür

mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün

- 1 *Zihî şîrîn-nevâ ser-ney-zen-i dil-keşdi şevk-efzâ*
Dem-i nâyı Mesihâveş ederdı dilleri ihyâ
2 *Alınca ejder-i nâyı 'asâveş dest-i i'câza*
Yakardı âteşe Fir'avn-i nefsi-i şümü çün Mūsâ
3 *Edince nefh-i ney bî-hüş olurdu sâmi'in evvel*
Döntüp zinde ederdı nefha-i diğerle sūrâsâ

- 4 *Nihāvend ü Sıfahān u ‘Acemde Kürd kavminde*
Bilād-ı Rūm’da mānendi yok ney-zen idi hakkā
5 *‘Irāk’a ‘azm idi kasdı ziyāret eyleyip andan*
Hicāz’a gitmek isterdi müyesser olmadı ammā
6 *Edip dergāh-ı Ağā-zāde’de çil sāl ser-nāyī*
Reh-i rāstdan sapıp semt-i hilāfā gitmemiş aslā
7 *Nice yıllar edip Dāgī Baba Dergāhını mesken*
Kemāl-i sıdk ile olmuş idi hizmetde pā ber-cā
8 *Nefes-bend-i hamūş oldu dem-i āhirde ‘uzletle*
Kaçıp ‘uzzālden dağlar başını eylemiş me’vā
9 *Olup nāy-ı revānı irci i¹⁶ āvāzına pey-rev*
Kudümü eyledi āheng-i ‘azm-i ‘ālem-i bālā
10 *Çalıp yuf borusu göçdü bu fānī dār-ı dūnyādan*
Karīn-i rahmet ede rūh-ı pākīn Hazret-i Mevlā
11 *Zemīn-i hāk-i kabre gizlenip gözden nihān oldu*
Miyān-ı mutribāndan gıtdi ol üstād sad hayfā
12 *Çıkıp ‘uşşāk-ı zārın perde-i āhī Hüseynī’den*
Erişdi tābe-vec-i āsumān-ı zühre-i zehrā
13 *“Ziyāsız kaldı meydān-ı semā”¹⁷ düşdü oña tārīh*
Çerāğ-ı ömrünü bād-ı ecel çün eyledi itfā
Sene 1298 (Şiir Defteri, s. 162-164)

Ölümüne musiki terimleriyle örülü bir kıtayla tarih düştüğü bir başka neyzen 19. yüzyılda Gelibolu Mevlevihanesi'nden yetişen ve ney virtüözü kabul edilen Neyzen Aziz Dede'dir. Celaleddin Dede'nin divanında yer almayan bu şiirden Sadettin Nüzhet Ergun vasıtasıyla haberdar oluruz:

Kaldı zemīn-i mutribān nağme-i nāydan tehī
Gā'ib olup miyāneden hayr ile nāmī yād ola
Perde-i çārgāhdan çıkdı nevā-yı āhımız
“Gıtdi Azīz Dede meded Hakka revānı şād ola” (1323)¹⁷

¹⁶ “(O senden, sen de O'ndan hoşnud olarak Rabbine) dön.”, Kur'an, 89 /28.

¹⁷ Ergun, Türk Musikisi Antolojisi, C.II, s.506

Celeleddin Dede'nin son tarihi de Abdülhalim Çelebi'nin H.1325 / M.1907-1908'de Çelebilik makamına geçişi üzerine yazdığı manzumedir:

Kasîde ve Târîh der hakk-ı fezâ'il-me'âb ve mu'allâ-elkâb veliyyü'l-himem mürşid-i a'zam u efham sâhib-i kalb-i selîm el-kerîm Hazret-i Çelebi Abdülhalîm

fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

- 1 *Âsîtân-ı Pîre revnak-sâz olup ikbâl ile*
Pişvâ oldu makâma Hazret-i Abdülhalîm
- 2 *Muktedâ-yı 'âşıkân u sâlikân-ı Mevlevî*
Reh-nümâ-yı reh-neverdân-ı tarîk-i müstakîm
- 3 *Hazret-i Molla Celâleddîn-i Rûmî ceddîdir*
Kişver-i ma'nâ hükümrânı o sultân-ı 'azîm
- 4 *Nuhbe-i evlâd-ı Mevlânâ ma'ârif-intimâ*
Ma'den-i 'akl u zekâ her fenni dânâ vü 'alîm
- 5 *Fazl u dânişle mükerrermdir o zât-ı muhterem*
Cûd u ihsân u keremle sâhib-i hulk-ı kerîm
- 6 *Tâbiş-i nûr-ı cemâli revnak-ı bezm-i kemâl*
Şem'-i cem'-i ehl-i hâl o nûkte-perdâz-ı fehîm
- 7 *Kân-ı imkânda vücûdu bir güherdir öyle kim*
Genç-i 'irfânda bulunmaz böyle bir dürr-i yetîm
- 8 *Gevher-i bahr-i hakâyık râzdân-ı ma'rîfet*
Kâşif-i remz-i dakâyık mürşid-i nehc-i kavîm
- 9 *Âşînâ-yı 'ilm ü 'irfân rûşenâ-yı çeşm-i cân*
Vâkıf-ı râz-ı cenân hallâl-ı her emr-i 'akîm
- 10 *Tıbb-ı rûhânî ile eyler devâ derd-i dile*
Nutk-ı cân-bahş-ı şifâ nabz-âşînâ-yı her sakîm
- 11 *Sîne-i sînâsı meclâ-yı hakâyıkdır anî*
İbn-i Sînâ bezm-i hâsında âna olmaz nedîm
- 12 *Hikmet-i Yunâniyâna iftikâr eyler mi hiç*
Hikmet-i imâniyân ile olan âdem vesîm
- 13 *Kalbine meşkût-ı Mevlânâ'dan işrâk etmede*
Şems-i tâbân-ı hakîkatle münevver ol hakîm
- 14 *Sıdk ile teslim olup sâlik mürîd ol kim odur*
Mürşid-i kâmil halîm ü sâhib-i kalb-i selîm
- 15 *Teşnegâna gûyiyâ kevserdir âb-ı himmeti*
Ni'met-i feyz ile dergâhı çü cennât-ı na'îm
- 16 *Ahz edip büy-ı me'ânî neşr eder ehl-i dile*
Kûy-ı 'irfânından etdikçe güzer bād-ı nesîm
- 17 *Gülşen-i feyz ü safâsı görmesin bād-ı hazân*
Gülbün-i kalbi şükûfte ola handân u besîm
- 18 *Dâmen-i âmâline hiç değmesin gird-i elem*
Olsun ezhâr-ı zamîr-i ezheri 'anber-şemîm
- 19 *Zühre mutrib-hâne-i 'âlemde def çaldıkça tâ*
Raks ede manzûme-i eflâk çü 'ikd-ı nazîm
- 20 *Bezm-i 'aşkında çalınsin zevkle nây u kudüm*
'Âşıkân devr-i semâ' etsin ber-âyin-i kadîm
- 21 *Hakka râh-ı râst râh-ı aşkıdır 'uşşâk için*
'Âşıkân şevk u tarabla eylesin vecd-i cesîm
- 22 *Mazhar-ı hâs ola cedd-i pâkiniñ esrârına*
Olsun 'uşşâka anî da feyz ü irşâdı 'amîm
- 23 *Cûdu pâyende vücûdu zinde olsun sıdk ile*
Bârgâh-ı Hakka 'arz et bu du'âyı an-samîm

- 24 *‘Āfiyetle müstedām olsun du ‘āsın bî-riyā*
Vird edip dā’im zebānında bu ‘abd-i müstedīm
- 25 *Hāk-i pāya nazm edip tebrik için takdim eder*
‘Abd-i ‘aciz zerreden nā-çiz memlūk-ı kadīm
- 26 *Hak ana tevfikini her dem refik etsin Celāl*
‘Āfiyetle ömrün ezfūn eylesin Rabb-i Rahīm
- 27 *Sāyesinde sāyebān olsun gürūh-ı ‘āşikān*
Feyz-i Mevlānā ile olsun makāmında mukīm
- 28 *Bir kasīde tarh u tanzīm eyledim bu şevk ile*
Edeyim tetmīm bir tārīh ile olsun hatīm
- 29 *Söyledim ilhām ile tārīhin ihmāl etmedim*
Beyt-i ātīden çıkardım bā-hesāb-ı müstakīm
- 30 *Dergeh-i vālā-yı Mevlānāya oldu pīşvā*
Hayr ile ola mübārek Hazret-i Abdūlhalīm 1325
(Şiir Defteri, s.15-16)

Kendi muhiti hakkında bilgiler veren ve dolayısıyla Mevlevilik tarihine ışık tutan bu şiirlerin yanı sıra Ahmed Celeleddin Dede, yaşadığı dönemin toplumsal değişmelerine de kayıtsız kalmamış; meşrutiyet, adalet, özgürlük, cahil şeyhler, tekkelerin kapanması gibi konularda da şiirler yazmıştır. Bir başka çalışmanın konusu olan bu şiirler 20. yüzyılda bir Mevlevi şeyhinin sosyal ve siyasi hadiselere bakış açısını yansıtmaya dolayısıyla önemlidir.

Sonuç olarak Ahmed Celeleddin Dede'nin Divanı, hem son dönem Mevlevilik tarihini hem de yakın dönem sosyal tarihimizi tanımak açısından son derece önemli bir kaynaktır.

Kaynaklar:

- » Ahmed Celeleddin, Şiir Defteri, Milli Ktp. FB. 424.
- » Erdemir, Avni, Anadolu Sahası Musikişinas Divan Şairleri, TÜSAV, Ankara 1999.
- » Ergun, Sadettin Nüzhet, Türk Musikisi Antolojisi, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi İstanbul 1943.
- » Ergun, Sadettin Nüzhet, Türk Şairleri, C.I, İstanbul 1945.
- » Şafak, Yakup, Öz, Yusuf (hzl.), Feridun Nafiz Uzluk'a Gönderilen Mevlevi Mektupları, Konya 2007.
- » Galitekin, Ahmet Nezih, “Şeyh Ahmed Celeleddin Baykara Dede Efendi (1853-1946)”, Yedi İklim, C.5, S.41 (Ağustos 1993).
- » Hüseyin Vassaf, Sefine-i Evliya (hzl. Mehmet Akkuş-Ali Yılmaz), İstanbul 2006.
- » İnal, Mahmut Kemal, Son Asır Türk Şairleri (hzl. Müjgan Cunbur), C.I, AKMB Yay., Ankara 1999.
- » Tuman, Nail, Tuhfe-i Naili, (Tıpkıbasım: hzl. M. Tatçı-C. Kurnaz), Ankara 2001.
- » Uçman, Abdullah, “Ahmed Celeleddin Dede”, TDV İslam Ansiklopedisi, C.II, s.53, İstanbul 1989.
- » Uzluk, Şehabettin, “Galata Mevlevihanesi ve Şeyh Ahmed Celeleddin Baykara Dede Efendi”, 3. Milli Mevlana Kongresi (Tebliğler), Konya 1989, s.297-300.
- » Ünver, İsmail, “Çevriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler” Türkoloji Dergisi, C.11, 1993
- » Üstek, Rüşdi, “Celeleddin Dede Efendi”, İstanbul Ansiklopedisi, C.6, İstanbul 1963.